

กลไกในการปรับตัวของชาวไร่ชาวนาสลิม

จากการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านมานับพัน ๆ คงทำให้ผู้วิจัยที่อ่านงานชิ้นนี้เกิดข้อกังขาในใจว่าปัจจุบันยังคงมีหมู่บ้านเช่นนี้อยู่อีกหรือ เพราะดูเหมือนว่าอะไร ๆ มันจะราบรื่นเสียเหลือเกิน ดูเหมือนกับว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะมีคำตอบของมันไปหมด อีกทั้งชุมชนแห่งนี้ก็ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะที่พิเศษ หรือแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ แต่อย่างใด สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยอยากให้ผู้ทำงานวิจัยชิ้นนี้ได้ตระหนักก็คือถึงแม้ข้อมูลหรือข้อค้นพบที่ได้จะแลดูราบเรียบแต่ชุมชนบัตตานีแห่งนี้ก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ คือมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกระแสทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนจะสามารถต้านกระแสทุนนิยมที่กำลังรุกเข้ามาได้บ้างผลคือทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่รุนแรงนัก ถ้าถามสำคัญก็คือในระยะยาวกระแสทางวัฒนธรรมทุนนิยมจะสามารถยับยั้งกระแสทุนนิยมจากการพัฒนา เศรษฐกิจ แข็งพาดิชได้หรือไม่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาการจัดระเบียบทาง เศรษฐกิจของชุมชนบัตตานีแห่งนี้ได้พบสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจและควรแก่การขยายความ นั่นคือกลไกในการปรับตัวของชาวไร่ชาวนาสลิม ดังนี้คือ

ความสัมพันธ์ในระบบขอล้

ความสัมพันธ์ในระบบขอล้เป็นกลไกทางสังคมประการหนึ่งที่ชาวไร่ชาวนาสลิมใช้ในการปรับตัว มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ในระบบ เครือญาติซึ่งเป็นที่มาของ เครือข่ายการแลกเปลี่ยนแรงงาน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่าง ๆ จากการสำรวจข้อมูลชุมชนพบว่าประชากรในชุมชนจำนวนหนึ่ร้อยละกว่าคนในชุมชนจะมีความสัมพันธ์ทาง เครือญาติซึ่งกันและกันไม่มากนักน้อยทุกคนจะรู้จักกันหมด และสามารถโยงใยความสัมพันธ์ได้ว่าใครเป็นลูกเต้าเหล่าใคร พ่อแม่คือใคร มีพี่น้องกี่คน เป็นต้น แต่ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มคนเหล่านี้จะเกาะกลุ่ม เป็นกลุ่ม เครือญาติขนาดใหญ่ตรงกันข้ามพบว่าพื้นฐานของ กลุ่ม เครือญาติที่เป็นฐานาน เครือข่ายการแลกเปลี่ยนแรงงานกลับเป็นเพียงกลุ่มขนาดเล็ก ๆ ที่เป็นญาติสนิทใกล้ชิดซึ่งมาจากคนเพียง 2-4 ครอบครัวเท่านั้น

หากจะอธิบายระบบซอส์ให้เข้าใจง่ายขึ้น เราสามารถเปรียบเทียบได้จากรูปแบบการลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวนาภาคกลาง หรือการลงแรง หรือเอาแรงของชาวนาภาคเหนือหรือตะวันออกเฉียงเหนือ นั่นเอง ความแตกต่างอยู่ตรงที่ว่าระบบซอส์ของชาวไร่ชาวนาภาคใต้ โดยเฉพาะที่ชุมชนปิดตานี้แห่งนี้เป็นารลงแรงของชาวบ้านที่มาจากกลุ่มเครือญาติขนาดเล็กที่มีความใกล้ชิดกันเป็นพิเศษ เช่นญาติจากครอบครัวของพ่อแม่กับครอบครัวของลูก (แต่แยกการผลิตออกจากกัน) หรือญาติจากครอบครัวของฝ่ายสามีและภรรยา เป็นต้น กลุ่มเครือญาติขนาดเล็กเหล่านี้จะมารวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเป็นแรงงานในฤดูกาลผลิต โดยเฉพาะในช่วงเร่งด่วนที่ต้องอาศัยการระดมแรงงานมากกว่าปกติ เช่นช่วงการดำนา ช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น โดยมีแรงจูงใจที่จะมาช่วยกันโดยเน้นที่ข้อผูกพันทางใจมากกว่าผลตอบแทนที่ตัวเงิน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องคิดแบบผลกำไรว่าจะมีจำนวนแรงงานมาช่วยกี่คน และต้องตอบแทนไปจำนวนเท่าไร แต่การตัดสินใจเหล่านี้ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัวว่าจะส่งแรงงานในบ้านตนไปช่วยใคร จำนวนกี่วัน ซึ่งตรงจุดนี้ชาวบ้านในชุมชนจะมีมารยาททางสังคมกำหนดไว้แล้วโดยไม่ต้องมาพูดถึงกันอีก ส่วนว่าจะเริ่มไปลงแรง ในที่นาของใครก่อนนั้นก็พิจารณาจากความจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละคนไป เช่นดูว่าข้าวในนาของใครสุกก่อนหลังตามลำดับ อีกประการหนึ่งคือฝ่ายเจ้าภาพไม่จำเป็นต้องจัดเตรียมอาหารคาวหวานไว้คอยต้อนรับหรือดูแลเอาใจใส่ผู้มาช่วยงานเป็นพิเศษ เพราะแต่ละคนจะถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องดูแลตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะกลับไปทานอาหารเที่ยงที่บ้านซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก วันแต่กรณีที่พื้นที่นาอยู่ไกลก็จะต้องจัดเตรียมอาหารไปกินกันเอง

• ระบบซอส์ไม่อาจวัดผลตอบแทนออกมาเป็นตัว เลขที่เท่าเทียมกันได้เพราะสมาชิกแต่ละคนมีพื้นที่ทำนาไม่มากนัก บางคนอาจมีพื้นที่ทำนามากขณะที่บางคนมีพื้นที่ทำนาน้อยกว่า แต่ระบบซอส์ช่วยชุมชนในการกระจายแรงงานได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งเป็นการใช้ประโยชน์จากแรงงานในครอบครัวได้สูงสุด แม้ว่าบางครอบครัวอาจมีฐานะยากจนไม่มีเงินสำหรับการจ้างแรงงานภายนอกมาช่วยในการผลิตก็สามารถใช้แรงงานของตนไปแลกแรงงานกับคนอื่นได้ ขณะที่ครอบครัวที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีก็ว่าได้อาศัยแรงงานจากระบบซอส์มาช่วยในการลดต้นทุนการผลิต ดังนั้นจึงไม่แปลกเลยที่จะพบว่า ในชุมชนปิดตานี้ยังเลือกใช้ระบบซอส์เป็นพื้นฐานใน

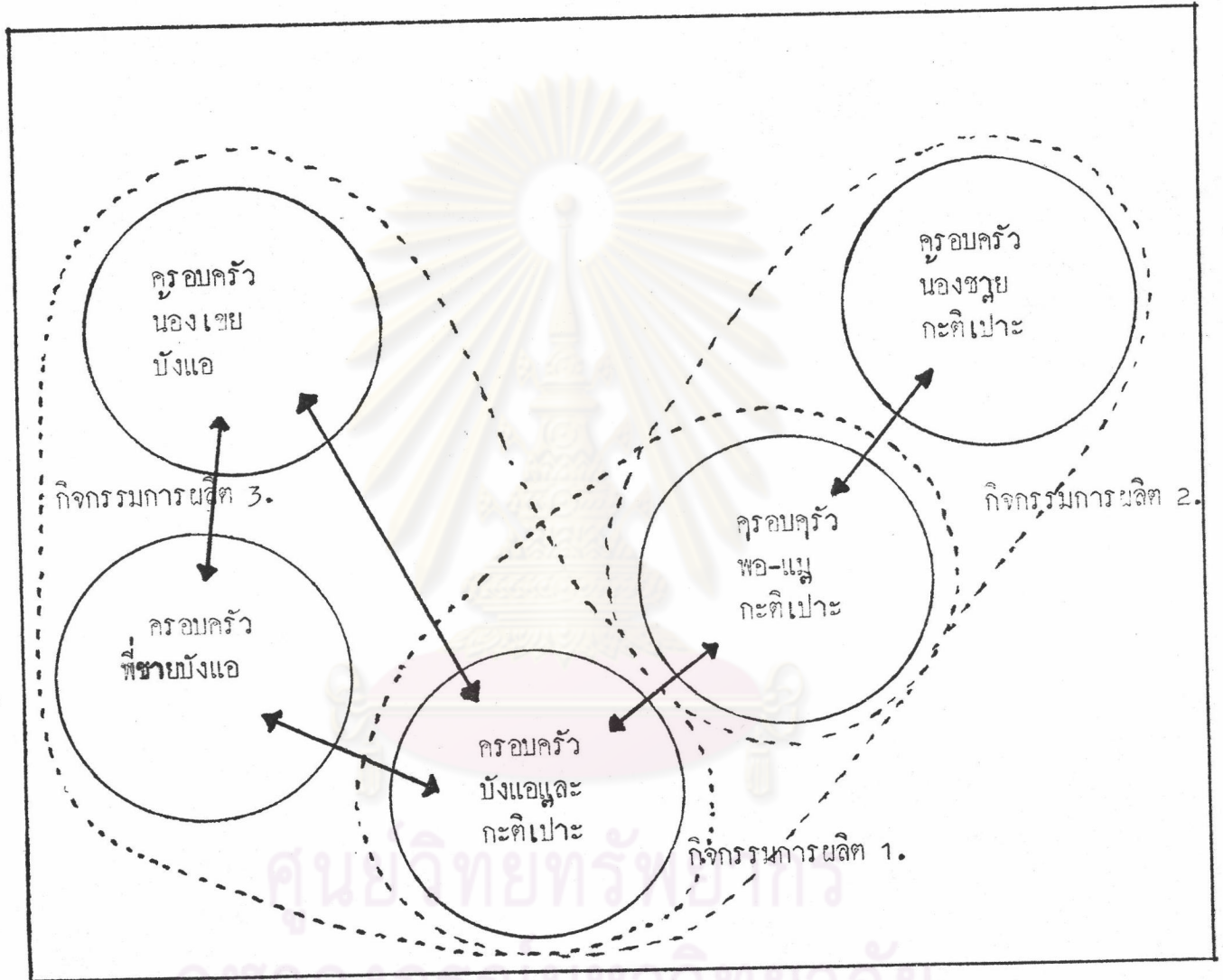
การผลิตมากกว่าจะใช้ระบบการจ้างแรงงาน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในระบบนี้จะค่อนข้างมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงง่ายนัก เหตุผลอาจเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากระบบญาติได้ผ่านการกลั่นกรองด้วยตัวของตัวเองมาแล้วระดับหนึ่ง อีกทั้งยังสามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ได้ในฤดูกาลผลิตว่าคู่ความสัมพันธ์ของตนในทางที่ดีหรือไม่

ภาพความสัมพันธ์ในระบบขอลี้จะมีความสลับซับซ้อน และขยายความสัมพันธ์ออกไป จนกลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลักษณะเหมือนซัพเซต (Sub-set) ที่เราเคยเรียนในวิชาเลขคณิต คือจะมีลักษณะเป็นวงซ้อน ๆ กันออกไป แต่ละวงจะมีขนาดเล็กลงไม่เท่ากัน ดังเช่นที่ผู้วิจัยเลือกหยิบเอาเฉพาะกรณีของครอบครัวบังแอ มาเป็นตัวอย่าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 11 แสดงเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบซอส์

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่ามีกิจกรรมการผลิตที่แตกต่างกันออกไปหลายกิจกรรม เช่น ในกิจกรรมการผลิตที่ 1 เป็นการลงแรงร่วมกันของครีวครีวของบังแอ และ ครอบครัวพ่อแม่ภรรยาของบังแอ ในขณะที่กิจกรรมที่ 2 และ 3 ก็มีคู่กิจกรรมที่แตกต่างออกไป

กล่าวโดยสรุป ระบบซอส์เป็นกลไกทางสังคมอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ชาวไร่ชาวนามุสลิมในชุมชนปัตตานีสามารถปรับตัวในด้านการใช้แรงงานในครอบครัวของตนให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด และ เป็นการลดต้นทุนในการผลิตไปด้วยในตัว

ระบบวะห์

ระบบวะห์เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ของความสัมพันธ์คู่หนึ่ง ซึ่งฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายเจ้าของปัจจัยการผลิตและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มาขอใช้ปัจจัยการผลิตนั้น ๆ ผู้วิจัยขอแยกออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรกเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของที่นาและผู้มาขอใช้ที่นา โดยคู่ความสัมพันธ์คู่นี้จะมีความสัมพันธ์และไว้วางใจกันเป็นพิเศษ ภายหลังจากผ่านการคัดเลือกกันกรองมาระยะเวลาหนึ่งซึ่งหากเจ้าของที่นาเห็นว่าผู้ที่ตนจะแบ่งที่นาให้ไปใช้ทำการผลิตมีความขยัน ซื่อตรง ก็จะแบ่งที่นาส่วนที่เหลือไม่ได้ใช้ในการผลิตของตนให้เขาไป โดยมีข้อแตกต่างไปจากระบบการเช่าที่ทั่วไปตรงที่ไม่มีการจ่ายค่าเช่าในรูปของตัวเงิน แต่จ่ายค่าขอใช้พื้นที่ในรูปของส่วนแบ่งผลผลิตที่ผลิตได้ในฤดูกาลนั้น ๆ ตามแต่จะทำการตกลงกัน

และกรณีที่สอง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของสวนยางกับผู้มาใช้แรงงานในสวนยาง ในรูปแบบคล้าย ๆ ลูกจ้างแต่แตกต่างกันตรงที่ไม่ได้รับค่าจ้างในรูปของตัวเงิน แต่ได้รับในรูปของส่วนแบ่งผลผลิตตามแต่จะมีการตกลงกันคล้าย ๆ กรณีแรก พื้นฐานของระบบวะห์คือ ผู้ที่มีปัจจัยการผลิตมากกว่าจะแบ่งปัจจัยการผลิตให้แก่ผู้ที่มีปัจจัยการผลิตน้อยเพื่อไปใช้ในการผลิต รากฐานของระบบนี้น่าจะเกิดจากคำสอนทางศาสนาอิสลาม ที่กล่าวไว้ว่าพื้นดินทั้งหมดบนโลกนี้เป็นของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของทั้งสิ้น ดังนั้นจึงห้ามมาห้ามมุสลิมคนใดครอบครองที่ดินเอาไว้โดยไม่ได้ทำ

ประโยชน์หรือทิ้งไว้เป็นที่ว่างเปล่า หากครุฑที่ดินในหัวว่างเปล่าเกินกว่า 3 ปีจะต้องคืนพื้นที่
 เหล่านั้นคืนให้แก่ส่วนกลาง ซึ่งในหลักการของศาสนาอิสลามอนุญาตให้เวนคืนทรัพย์สินได้หากจะ
 เป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากกว่า " เจ้าของที่ดินจะต้องจัดการเพาะปลูกหรือปฎิรูปที่
 ดินของเขาให้เป็นประโยชน์ หากไม่อย่างนั้นเขาจะต้องอนุญาตให้ผู้อื่นเข้ามาทำประโยชน์แทน"
 นอกจากนี้ท่านศาสตมูฮัมหมัดยังกล่าวเสริมไว้ว่า "ผู้ใดที่มีที่ดิน ก็จงทำการเพาะปลูกหรือให้พี่น้อง
 ของเขาทำการเพาะปลูก " (สายสัมพันธ์ (นามแฝง), 2523, 54-55) ถึงแม้ว่าในความเป็นจริง
 ไม่มีชาวบ้านมุสลิมคนไหนจะยอมเสียสิทธิในที่ดินของตนคืนให้กับส่วนกลาง แต่การที่นาที่ดินที่ตนมี
 อยู่และไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้บุคคลอื่นเข้าทำการผลิตแล้วได้รับผลตอบแทนมาในรูปของผลิตผลยอมเป็น
 ทางเลือกที่ดีกว่า ระบบการท้าวะห์จึงสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมในจุดนี้ได้ (เพราะ
 ได้ประโยชน์ทั้งในด้านจิตใจ คือไม่คิดศาสนาทางศาสนา และได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจคือได้
 ผลตอบแทนมาในรูปของส่วนแบ่งผลผลิต และได้ผลประโยชน์ทางสังคมคือได้พรรคพวกเข้ามาเป็น
 พวกของตน) ปัจจุบันระบบวะห์ ได้แพร่กระจายออกไปทั่วพื้นที่ปัตตานีและพื้นที่ใกล้เคียงไม่
 จำกัดว่าผู้เป็นเจ้าของที่ดินจะเป็นคนมุสลิมหรือคนไทยพุทธ

ระบบการท้าวะห์ เริ่มมีบทบาทมากขึ้นเมื่อจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น แต่
 จำนวนพื้นที่สำหรับทำการเพาะปลูกมีจำนวนลดลงทุกขณะ หลักเกณฑ์ในการที่เจ้าของที่ดินจะเลือก
 ให้ใครเป็นผู้ใช้ที่ดินของตนจะมาจากภูมิหลังความสัมพันธ์ในอดีต เช่นเป็นเครือญาติสายตรง เป็น
 ญาติจากการแต่งงาน หรือเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียง เป็นต้น แต่จุดที่ใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินใจ
 สำคัญคือ บุคคลนั้นจะต้องไม่เกียจคร้าน มีความขยัน ซื่อสัตย์ ไว้ใจได้ ต่อมาเมื่อการปลูกยาง
 พาราเข้ามามีบทบาทในชุมชนมากขึ้น ระบบวะห์ก็ถูกนำไปใช้ในระบบการผลิตแบบใหม่นี้ด้วย แต่
 แตกต่างกับการทำนาตรงที่ในระบบการท้าวะห์นั้นผู้เช่าที่ดินจะเป็นผู้ลงมือลงแรงทำการผลิตเองตั้ง
 แต่ต้น ส่วนการทำสวนยางนั้นเจ้าของสวนยางจะเป็นผู้ทำการผลิตหรือลงทุนทำการผลิตของตนเอง
 ในระยะแรก เพียงแต่ได้อาศัยแรงงานจากผู้มาขอท้าวะห์เป็นแรงงานในการตัดยางหรือผลิตยาง
 แผ่นออกจำหน่ายให้กับเจ้าของสวน แต่แทนที่จะจ่ายค่าตอบแทนแรงงานในรูปของตัวเงินมา เป็น
 การจ่ายค่าจ้างในรูปของส่วนแบ่งผลผลิตที่ผลิตได้ หากจะกล่าวให้เข้าใจง่ายที่สุดระบบวะห์มี
 ลักษณะคล้ายกับการเช่าถือหุ้นส่วนทำการผลิตแต่เป็นการใช้แรงงานของตนในการเช่าถือหุ้นนั่นเอง

สำหรับสัดส่วนของผลผลิตที่จะแบ่งกันระหว่างผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้มาขอ
 ทหาระห์ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่มีต่อกันว่าตกลงกันอย่างไร สัดส่วนนี้ยังต้องพิจารณาด้วยว่าเจ้าของ
 ที่ดินต้องรับผิดชอบในการลงทุนเพื่อการผลิตนั้น ๆ อย่างไรบ้าง เช่นในกรณีเจ้าของที่นาอาจจะ
 มอบให้ผู้มาขอทหาระห์ เป็นผู้ทำการผลิตเอง ลงทุนเองตั้งแต่ต้น สัดส่วนการแบ่งก็จะเป็นแบบ
 50 : 50 หรือบางรายเจ้าของที่นาเป็นผู้ลงทุนในเรื่องปุ๋ยให้ ส่วนแบ่งที่เข้าอาจจะ เป็น
 70 : 30 (เจ้าของได้ 70 ส่วนผู้ขอทหาระห์ได้ 30 ส่วน)

ทางเลือกในการปรับตัวของชาวไร่นา

เมื่อพิจารณาจากภาพรวมจะพบว่า มีเงื่อนไขที่ช่วยให้ชาวไร่นามุสลิมสามารถปรับตัว
 ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจัยดัง
 กล่าวมี 3 ประการ คือ

ประการแรก จำนวนพื้นที่ซึ่งใช้ในการผลิต จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่ใช้ใน
 การผลิตภายในชุมชนมัดตานีจะมีปริมาณค่อนข้างน้อยมาก ทั้งในพื้นที่ทำนาและพื้นที่ซึ่งใช้ในการ
 ปลูกยางพารา สาเหตุเกิดจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วแต่จำนวนพื้นที่ที่ใช้ใน
 การผลิตมีจำนวนเท่าเดิมและถูกแบ่งสรรจากคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ให้กับคนรุ่นลูก ๆ จนกระทั่งมีขนาด
 การถือครองของแต่ละครัวเรือนลดน้อยลงตามลำดับ จนกระทั่งจำนวนพื้นที่เฉพาะของครัวเรือน
 ของตนเองอาจจะน้อยเกินไปจะต้องไปขอใช้พื้นที่ของผู้ที่มีที่ดินมากกว่า หากพิจารณาจากสัดส่วน
 ของผู้ประกอบการอาชีพทำนา มีจำนวนถึง 158 คน หรือร้อยละ 33.4 ในขณะที่ในจำนวนคน
 เหล่านี้บางคนมาจากครอบครัวที่ไม่มีพื้นที่นาเลยคือประมาณ 40 คน (24 ครัวเรือน) หรือ
 ตัวเลขผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางพาราถึง 143 คน หรือร้อยละ 30.2 แต่เป็นผู้ที่ไม่มีสวนยาง
 ของตนเองแต่ไปรับจ้างทำสวนยางในสวนยางของคนอื่น ๆ เฉพาะที่กระทำเป็นอาชีพหลักมี
 ประมาณถึง 30 คน (10 ครัวเรือน) นอกจากนั้นยังมีผู้ที่เข้ามาในระบบรับจ้างทำสวนยาง
 ของคนอื่น ๆ ตามฤดูกาลอีกเป็นจำนวนมาก คำถามก็คือบรรดาผู้ที่ไม่มีที่ดินของตนเองหรือมีแต่มี
 จำนวนน้อยเหล่านี้จะรอดได้อย่างไร คำตอบก็คือพวกเขาใช้ระบบวะห์ และระบบซอล์ เป็นทาง
 ออกในการแก้ไขปัญหาขาดที่ดินทำกิน นั่นเอง

หากเราวางสมมุติฐานไว้ว่าแทบทุกครัวเรือนในชุมชนวัดธานี (113 ครัวเรือน) จะต้องทำนาไว้เพื่อใช้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนของตน แต่ในเมื่อพื้นที่มีจำนวนจำกัดทางออกของเรื่องนี้ก็คือไปขอท่วะห์จากคนที่มียืนที่มากกว่า และเมื่อพื้นที่ทำนาในเขตชุมชนมีไม่เพียงพอก็ต้องไปขอแบ่งจากชุมชนรอบข้างซึ่งเป็นชุมชนของคนไทย หรือกรณีการทำสวนยางพาราเมื่อสวนยางมีน้อยแต่อาชีพตัดยางเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีกว่าการทำนา และเป็นแหล่งที่มาของเงินสดที่นำไปใช้หมุนเวียนภายในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน จึงมีผู้เลือกทำอาชีพนี้กันมาก กรณีผู้ที่เป็นเจ้าของสวนยางเองก็อาจจะประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานสำหรับตัดยาง และผลผลิตยางแผ่นออกขาย ดังนั้น ระบบการทำท่วะห์จึงสามารถตอบสนองทั้งฝ่ายเจ้าของสวนยางที่ขาดแคลนแรงงานและช่วยให้ผู้ที่ไม่มีพื้นที่ทำสวนของตนเองมีทางเลือกของอาชีพจากการขอท่วะห์หรือเป็นแรงงานในสวนยางของผู้อื่นด้วย อย่างไรก็ตามน่าจะหวังว่าหากแนวโน้มจำนวนประชากรในชุมชนยังเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาขาดแคลนพื้นที่ทำการผลิตก็จะทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ

ประการที่สอง จำนวนแรงงานในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือนเป็นพื้นฐานการผลิตภายในชุมชน แต่เนื่องจากจำนวนพื้นที่มีจำนวนจำกัดขณะที่จำนวนแรงงานในแต่ละครัวเรือนเป็นจำนวนมาก การใช้ประโยชน์จากจำนวนแรงงานเหล่านี้จึงเป็นทางเลือกสำหรับการอยู่รอดของครอบครัวอีกอย่างหนึ่ง จากการศึกษาพบว่าแรงงานของแต่ละครัวเรือนที่เป็นแรงงานส่วนที่เหลือใช้จากการผลิตตามปกติมีจำนวนประมาณ 116 คน แยกเป็นแรงงานในภาคการเกษตรถึง 96 คน และเป็นแรงงานนอกภาคการเกษตรเพียง 20 คน สาเหตุที่คนในชุมชนเลือกที่จะเป็นแรงงานในภาคการเกษตรมากกว่าการออกไปรับจ้างนอกชุมชน น่าจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ค่านิยมในเรื่องการรักถิ่นฐาน ไม่ชอบออกไปทำงานไกลจากครอบครัว หรือขาดทักษะในการทำอาชีพอื่น ๆ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ภายในชุมชนยังมีทางเลือกหรือโอกาสให้พวกเขาสามารถทำงานที่พวกเขาถนัด และก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงครัวเรือนได้ด้วย เช่น การรับจ้างเป็นแรงงานในสวนยางพารา เป็นต้น

ประการที่สาม การลดรายจ่ายในครัวเรือน วิธีการนี้เป็นทางเลือกในการปรับตัวของชาวไร่นาที่ปฏิบัติมากที่สุด การประหยัดและการลดรายจ่ายของครัวเรือนให้น้อยลงนี้ มีหลายประการ ตัวอย่างเช่นการบริโภคอาหารราคาถูก การใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเลือกแนวทางการปรับตัวแบบนี้มีผลในด้านลบ คือทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนต้องลดต่ำลงด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าชื่นชมนักเพราะนั่นย่อมแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และช่องว่างทางสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน และระหว่างภาคเมืองกับภาคชนบทที่นับวันแต่จะขยายกว้างขึ้นทุกที ขณะที่คนในเมืองได้รับการปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านให้ดียิ่งขึ้น แต่คนงานชนบทจะต้องหันมารัดเข็มขัดตัวเองเพื่อให้อัตนสามารถอยู่รอดได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย